

Кубатов И.И.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА УЛУТТУК КООПСУЗДУК ТУТУМУН
АДМИНИСТРАТИВДИК-УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУ**

Кубатов И.И.

**АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

I. Kubatov

**ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE NATIONAL
SECURITY SYSTEM IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 342.9:349.7 (575.2)

Автор тарабынан бул макалада Кыргыз Республикасында улуттук коопсуздук тутумун административдик-укуктук жөнгө салуунун көйгөйлүү маселелери жана аны чечүүнүн жолдору каралган. Анткени, улуттук коопсуздук тутумун түзүүнүн негизги максаты улуттук коопсуздук тармагында мамлекеттик стратегияны иштеп чыгууга жана аны айрым ведомстволордун жана жооптуу адамдардын айкын макулдашылган иш-аракетине киргизүүгө мүмкүндүк берүүчү механизмдин болушун камсыз кылуу болуп саналат. Ошондуктан, мамлекеттин мамлекеттик коопсуздук тутумун түзүү анын коопсуздугуна коркунучтарга каршы туруу же анын кызыкчылыктарын ишке ашыруу аракеттери бүгүнкү күндө актуалдуу болуп саналат. Бул макалада Кыргыз Республикасында улуттук коопсуздук тармагында башкарууну уюштуруунун негизги багыттары, усулдары жана анын натыйжалары каралган. Андан сырткары, улуттук коопсуздук тутумун жаакшыртуу максатында бир катар милдеттер белгиленген.

Негизги сөздөр: улуттук коопсуздук, тутум, коопсуздук органдар, коопсуздукту камсыз кылуу, мамлекеттик органдар, административдик-укуктук жөнгө салуу.

В данной статье автор рассматривает проблемные вопросы административно-правового регулирования системы национальной безопасности Кыргызской Республики и пути их решения. Ведь главная цель создания системы национальной безопасности – обеспечить наличие механизма, позволяющего осуществлять разработку государственной стратегии в сфере национальной безопасности и ее включение в четко скоординированное действие определенных ведомств и ответственных лиц. Поэтому усилия по созданию системы государственной безопасности государства для противодействия угрозам его безопасности или реализации его интересов актуальны на сегодняшний день. В данной статье рассматриваются основные направления, методы и результаты организации управления в сфере национальной безопасности в Кыргызской Республике. Кроме того, поставлен ряд задач по совершенствованию системы национальной безопасности.

Ключевые слова: национальная безопасность, система, органы безопасности, обеспечение безопасности, государственные органы, административно-правовое регулирование.

In this article, the author considers the problematic issues of administrative and legal regulation of the national security system of the Kyrgyz Republic and ways to solve them. After all, the main goal of creating a national security system is to ensure the existence of a mechanism that allows the development of a state strategy in the field of national security and its inclusion in a well-coordinated action of certain departments and responsible persons. Therefore, efforts to create a state security system of the state to counteract threats to its security or the realization of its interests are relevant today. This article discusses the main directions, methods and re-

sults of the organization of management in the field of national security in the Kyrgyz Republic. In addition, a number of tasks have been set to improve the national security system.

Key words: national security, system, security agencies, security, agencies, administrative and legal regulation.

Улуттук коопсуздуктун абалы аскердик коркунучтар же мамлекеттер аралык мамилелердин чыңалуусу менен байланышкан. Бирок ал татаал түзүлүшкө ээ, ар кандай элементтерден турат, алардын өз ара байланышы жана өз ара аракети «тутумдук эффект» катары белгиленүүчү ушундай абалды пайда кылууга тийиш.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык «улуттук коопсуздук тутуму» түшүнүгү эки аспекти камтыйт: тиешелүү түзүмдөрдүн болушу жана бул маселелер боюнча чечимдерди кабыл алуу жана ишке ашыруунун белгилүү бир процесси.

Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздуктун камсыз кылуунун укук булактарынын тутуму төмөнкүлөрдөн турат:

1) Кыргыз Республикасынын Конституциясы, конституциялык мыйзамдары, атап айтканда, «Улуттук коопсуздук жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамы, «Коргоо жана Кыргыз Республикасынын куралдуу күчтөрү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамы, Улуттук коопсуздук концепциясы, Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыктары, Кыргыз Республикасынын Министирлер кабинетинин токтомдору жана Кыргыз Республикасынын коопсуздук чөйрөсүндөгү башка ченемдик-укуктук актылары;

2) Коопсуздукту камсыз кылуу жаатындагы Кыргыз Республикасынын Конституциясына, мыйзамдарына жана башка ченемдик-укуктук актыларына ылайык өздөрүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде кабыл алынган күч органдарынын жана күчтөрдүн укуктук актылары;

3) Конституцияга, конституциялык мыйзамдарга жана мыйзамдарга ылайык өз компетенциясынын чегинде кабыл алынган Кыргыз Республикасынын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ченемдик-укуктук актылары.

Улуттук коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүнүн негизи болуп 2003-жылдын 26-февралында кабыл алынган «Улуттук коопсуздук жөнүндө» КР Мыйзамы саналат. Мыйзам укуктук жүгүртүүгө «улуттук коопсуздук» категориясын киргизет [1].

Улуттук коопсуздук тутумун түзүүнүн максаты улуттук коопсуздук чөйрөсүндө мамлекеттик стратегияны иштеп чыгууга жана аны айрым ведомстволордун жана жооптуу адамдардын айкын макулдашылган иш-аракетине киргизүүгө мүмкүндүк берүүчү механизмдин болушун камсыз кылуу болуп саналат. Жалпысынан алганда, мамлекеттин мамлекеттик коопсуздук тутумун түзүү анын коопсуздугуна коркунучтарга каршы туруу же анын кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн иштейт.

Мындай тутумдун потенциалы тиешелүү параметрлер менен жетекчиликке алынат: маанилүү ишенимдүүлүк, тутумдун функцияларын толук көлөмдө аткарууну камсыз кылуу; коопсуздук тутумун түзүү жана колдоо өлкөнүн мүмкүнчүлүктөрү менен чектелген сарамжалдуу жетиштүүлүк.

Белгилей кетсек, мыйзам чыгаруучу тарабынан колдонулган «коопсуздук органы» термини мыйзамдын ченемдеринде ачыкка чыгарылбайт жана көбүнчө «улуттук коопсуздук күчтөрү» түшүнүгү менен чагылдырылат. Мыйзамдын 11-беренесине ылайык улуттук коопсуздук органдарына төмөнкүлөр кирет: Куралдуу күчтөр, ички иштер органдары, чек ара кызматы, мамлекеттик коопсуздук, бажы жана салык кызматтары жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын негизинде аракеттенүүчү мамлекеттик коопсуздукту камсыз кылуучу башка мамлекеттик органдар.

«Коопсуздук күчтөрү» сыяктуу категория «коопсуздук органдары» түшүнүгүнө окшош эмес. Бул категория жеке күзөт органдарынын уюштуруу түзүмү жана алардын тутумдук түзүлүштөрүн аппарат – бөлүм – күчтөр схемасы боюнча аныктоо үчүн көбүрөөк ылайыктуу. Мисалы, мындай ыкма ички иштер органдарынын уюштуруу түзүмүн ачып берген административдик-укруктук адабияттарда негиздүү колдонулат.

Ушул Мыйзамда Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздук тутумунун мазмуну улуттук коопсуздук тутумунун негизги функциялары катары категорияны пайдалануу менен ачылат.

Мыйзамда коопсуздук объекттери кайрадан үчилтиктин элементтери аркылуу ачылган. Булар 1) Кыргыз Республикасынын жарандары, анын укуктары жана эркиндиктери; 2) коом; 3) өлкөнүн конституциялык түзүлүшүнө. Ошентип, коопсуздук концепциясынын заманбап мыйзамдык аныктамасы, көптөгөн кылымдар мурункудай эле, эки негизги компонентти камтыган: коопсуздук жана прогрессивдүү өнүгүүгө багыт [2, 98-б.].

Мыйзам «инсан, коом, мамлекет» үчилтигинин элементтерин, турмуштук таламдар, коопсуздукка коркунучтар ж.б. түшүнүктөрдү бириктирип, илимий изилдөө жана мыйзамдарды андан ары өнүктүрүү үчүн мурда жетишпеген жана зарыл болгон терминологиялык каражаттарды камсыз кылган. Ошол эле учурда, бүгүнкү күнгө чейин коопсуздук маселелерин изилдеген окумуштуулар бул маселе боюнча негизги

концептуалдык аппаратты аныктоого бирдиктүү мамилени иштеп чыга элек.

Албетте, мындай жобо колдонуудагы мыйзамдардын жана укук колдонуу практикасынын абалына таасирин тийгизбей коюусу мүмкүн эмес, атап айтканда, бул ченемдик актылардын айрым жоболорундагы карама-каршылыктардан көрүнүп турат. Ошол эле учурда «улуттук коопсуздук тутуму» түшүнүгүн «коопсуздук тутуму» түшүнүгү менен чаташтырбоо керек. «Коопсуздук тутуму» түшүнүгү «улуттук коопсуздук тутуму» түшүнүгүнө караганда кененирээк экени айдан ачык.

Стахов А.И. туура белгилегендей, «бул категория коопсуздукка коркунучтарга каршы туруу үчүн укуктук каражаттардын бардык арсеналын, анын ичинде коопсуздук чөйрөсүндөгү мыйзамдарды камтыйт [3, 77-б.].

Юридикалык адабиятта «коопсуздукту камсыз кылуу» – «коопсуздук объекттерин коргоонун зарыл деңгээлин түзүүгө жана колдоого багытталган мамлекеттик саясатты жүргүзүү, ченемдик укуктук, уюштуруучулук, укук коргоо жана башка мүнөздөгү иш-чараларды жана каражаттарды ишке ашыруу, инсандын, коомдун жана өлкөнүн иш жүзүндөгү түпкү таламдарына коркунуч [4, 57-б.].

Улуттук коопсуздукту камсыз кылуу – мамлекеттик жана коомдук мекемелердин, ошондой эле жарандардын өз өлкөсүнүн кызыкчылыктарын коргоонун зарыл шарты катары коопсуздукка коркунучтарды аныктоо, болтурбоо жана аларга каршы туруу боюнча максаттуу иш-аракети [5, 87-б.].

Биздин оюбузча, коопсуздук органы – бул өз компетенциясынын чегинде инсанды, коомду жана мамлекетти ички жана тышкы коркунучтардан коргоону, аларды чечүү боюнча чараларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруучу, зыянсыздандыруу жана алдын алуу, аларды аныктоо аркылуу камсыз кылуучу адистештирилген мамлекеттик орган же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы жана алардын кызмат адамдары.

Мамлекеттик коопсуздук органына Кыргыз Республикасынын улуттук кызыкчылыктарына коркунуч туудурган коркунучтарды болтурбоо, аныктоо жана бөгөт коюу, өлкөнүн коргонуу жөндөмдүүлүгүн, коомдук коопсуздукту жана укук тартибин, ошондой эле өлкөнүн улуттук кызыкчылыгына коркунуч туудурган башка аракеттерди жана окуяларды болтурбоо коопсуздук милдети жүктөлөт. Коопсуздук органдары формалдуу түрдө мамлекеттик атайын компетенция менен аныкталат. Бул органдар жарандардын, коомдун жана өлкөнүн конституциялык жана башка таламдарын укук бузуулардан укуктук коргоо жана коргоо, коомдук коркунучтун булактарынын, табигый жана техногендик факторлордун пайда болушуна жана пайда болушуна көмөктөшүүчү факторлордун алдын алуу чөйрөсүнө баш ийет.

Кыргыз Республикасында административдик

жана коомдук коопсуздуктун тутуму коопсуздуктун жалпы милдеттүү критерийлерин жана шарттарын ишке ашырууну камсыз кылуу мүмкүнчүлүгү бар жөнгө салынуучу администрациялык-укуктук ченемдер менен жабдылган атайын мамлекеттик түзүмдөрдөн жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан, алардын кызмат адамдарынан түзүлөт. Бул органдар уюштуруу жагынан баш ийген эмес жеке жана юридикалык жактардын административдик, чарбалык, уюштуруу-башкаруучу жана башка иштерине тикелей кийлигишүүгө укуктуу.

Жогорудагы мүнөздөмөлөрдүн негизинде, коопсуздук чөйрөсүндөгү мыйзамдарды талдоонун негизинде коопсуздук органдарынын курамына Президент, Жогорку Кеңеш, сот, прокуратура, Кыргыз Республикасынын өкүлчүлүктүү жана аткаруучу-тескөөчү органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана бул органдардын кызмат адамдары кирүүгө тийиш.

Кыргыз Республикасынын Президенти Конституцияга ылайык мамлекет башчысы болуп саналат жана эл менен мамлекеттик бийликтин биримдигин көрсөтөт. Президент өзүнүн конституциялык мүмкүнчүлүктөрүнүн чегинде күч органдарына жетекчилик кылат, коопсуздук чараларын жүргүзүүгө уруксат берет, өзүнө баш ийген күч органдарын жана күчтөрдү кайра уюштурат жана жок кылат, коопсуздук маселелери боюнча билдирүүлөрдү жана кайрылууларды жасайт.

«Улуттук коопсуздук жөнүндө» мыйзамдын 10-беренесине ылайык, Кыргыз Республикасынын Президентти компетенциясынын чегинде улуттук коопсуздук маселелери боюнча жарлыктарды чыгарат.

Коргоо – Кыргыз Республикасынын Конституциясына, конституциялык мыйзамдарына, "Коргоо жөнүндө" мыйзамына, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына жана башка ченемдик укуктук актыларына ылайык уюштурулуучу жана жүзөгө ашырылуучу улуттук коопсуздук тутумунун негизги элементи. Кээ бир окумуштуулар, атуул коргонуу жана коопсуздук өз ара байланышта гана эмес, көп жагынан дал келет деп эсептешет. Мындай мамилени негиздүү деп айтууга болбойт, анткени коргонуу тышкы коопсуздукка байланыштуу, ал эми өлкөнүн ичинде Куралдуу Күчтөрдү колдонууга улуттук коопсуздукка ачык коркунучтар болгон учурда гана жол берилиши мүмкүн.

Жогорку Кеңеш мамлекеттик коопсуздук чөйрөсүндөгү ченемдик укуктук базаны түзөт, өлкөнүн чегинен тышкары мамлекеттик коопсуздуктун күчтөрүн жана каражаттарын колдонуу жөнүндө чечимдерди кабыл алат, Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин эсебинен мамлекеттик коопсуздук тутумунан каражаттарды бөлүүнү баяндайт.

Мисалы, Америка Кошмо Штаттарынын Президентинин аскердик күч колдонуу ыйгарым укуктары дээрлик чексиз. Аскердик ыйгарым укуктарын өтө эле кеңири чечмелеп, пайдаланып жаткан президентке мыйзамдуу түрдө таасир этүү аракетинен майнап

чыкпаганынан кабар берет. 1987-жылы парламенттин процедуралары түгөнүп, Конгресстин 110 мүчөсү Вашингтондун округдук сотуна президентке каршы биргелешкен доо арыз менен кайрылышкан. Доочулардын ырасташынча, Президент Конгресстин уруксатысыз Перс булуңунда деңиз жана аба күчтөрүн болуп көрбөгөндөй көбөйтүүгө киришип мыйзамдын талаптарын бузду. Бирок, сот конгрессмендердин дооматын канааттандыра алган жок. Азыркы учурда АКШда тынчтык мезгилде аскердик күчтү улуттук чектерден тышкары колдонуунун мыйзамдык базасын жакшыртуу боюнча чараларды иштеп чыгууда. Аймактык туруксуздук тышкы саясаттын куралы катары аскерлерди көбүрөөк колдонууну талап кылат. Ошондуктан АКШда аскерлерди чет өлкөдө колдонуу тенденциясы күчөдү [7, 17-б.].

«Улуттук коопсуздук жөнүндө» КРнын мыйзамында Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктары конституциялык ченемдерге ылайык көрсөтүлгөн. Ошентип, Мыйзамдын 10-беренесине ылайык, Жогорку Кеңеш улуттук коопсуздук чөйрөсүндө мыйзамдык жөнгө салууну, мыйзамдардын аткарылышын контролдоону жүзөгө ашырат. Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында өзгөчө абалды киргизүүнү, Кыргыз Республикасынын Президентинин өзүнчө бир аймагына өзгөчө абалды киргизүү жөнүндө, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Куралдуу Күчтөрүн тартуу жөнүндө жарлыктарын бекитет же жокко чыгарат.

Бирок, Жогорку Кеңештин улуттук коопсуздукту камсыз кылуу жаатындагы эң маанилүү ыйгарым укуктары, албетте, улуттук коопсуздукка түздөн-түз тиешелүү мыйзамдарды, анын ичинде коргонуу жана коопсуздукка чыгымдарды аныктаган бюджетти кабыл алуу болуп саналат.

Дүйнө өлкөлөрүнүн парламенттери, анын ичинде Жогорку Кеңеш мыйзам чыгаруу иштерин кыйла чоң көлөмдө жүргүзүшөт. Ошентип, Улуу Британияда, мисалы, 1982-жылы 129 мыйзам долбоору берилген. Ал эми 99-чакырылыштагы АКШ Конгрессинин кароосуна 1986-жылы 11602 мыйзам долбоору, ал эми кийинки 100-чакырылыш 1987-жылы - 7542 мыйзам долбоору сунушталган [8, 147-б.]. Бул мыйзамдардын чоң бөлүгү улуттук жана эл аралык коопсуздук чөйрөсүнө таандык.

Көпчүлүк өлкөлөрдө мыйзам чыгаруу демилгеси укугун эң натыйжалуу пайдалануу улуттук коопсуздук тутумдарынын өз алдынча элементи – өкмөт гана боло алат, анткени жаңы мыйзамдарды квалификациялуу даярдоо үчүн негизги күчтөр жана маалыматтык мүмкүнчүлүктөр мамлекеттик аппаратта топтолгон коопсуздук тармагына тиешелүү укуктук ченемдер.

Кыргыз Республикасынын министирлер кабинети Кыргыз Республикасынын мамлекеттик коопсуздуктун камсыз кылуу идеясын ишке ашырууну, мамлекеттик коопсуздукту камсыз кылуу жаатында жүйөлүү программаларды, пландарды жана директиваларды ишке ашырууну камсыз кылат; мамлекеттин

коргонуусун камсыз кылуу боюнча конструктивдүү чараларды көрөт; мамлекеттик коопсуздукту камсыз кылуу жагындагы өзүнүн көзөмөлүндөгү республикалык, областтык жана райондук администрациялык органдардын ишин жетектейт жана уюштурат. “Коргоо жөнүндө” мыйзамда коопсуздук маселелеринде министирлер кабинетинин жетиштүү ыйгарым укуктары белгиленген. Ошол эле учурда, биздин оюбузча, бул ыйгарым укуктарды республиканын аткаруу бийлик органдары тарабынан улуттук коопсуздукту камсыз кылуу боюнча чараларды уюштуруу жана контролдоо сыяктуу бир катар жаңы жоболорду киргизүү жолу менен өнүктүрүү максатка ылайыктуу; улуттук коопсуздуктун күчтөрүн жана органдарын материалдык-техникалык жана башка камсыздоону уюштуруу.

Улуттук коопсуздукка байланышкан маселелерди кароо зарыл болгон учурда, эгерде алар кечиктирилгис мүнөздө болбосо, аткаруу бийлик органдары кийинки квартал башталганга чейин бир айдан кечиктирбестен министирлер кабинетине кароого киргизет, ошондой эле аларды кароонун зарылдыгын негиздеген министирлер кабинетинин жыйыны болот. Ушул сунуштардын негизинде министирлер кабинети кийинки кварталдан мурунку айдын биринчи жарымында кийинки мезгилге министирлер кабинетинин жыйындарынын планынын долбоорун түзөт. Кыргыз Республикасынын министирлер кабинетинин улуттук коопсуздукка тиешелүү токтумунун долбоору кызыкдар министрликтер, мамлекеттик комитеттер, административдик ведомстволор жана аткаруу бийлигинин башка органдары менен макулдашуу шарттарын сактоо менен даярдалат, буга көпчүлүк добуш берүү менен макулдук берүү шарты кирбейт. Кыргыз Республикасынын министирлер кабинетинин мүчөлөрү, министирлер кабинети Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Жогорку Кеңешинин кароосуна алардын компетенциясына кирген улуттук коопсуздук маселелери боюнча сунуштарды киргизет, ошондой эле Президенттин Администрациясы, Жогорку Кеңеш менен өз ара аракеттенет.

Сот органдары жалпы улуттук коопсуздуктун органдары катары Кыргыз Республикасынын Конституциясын, “Улуттук коопсуздук жөнүндө”, “Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө” мыйзамдарды талдоонун негизинде, Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексине, Жазык-процесстик кодексине жана сот өндүрүшүн жөнгө салуучу башка ченемдик укуктук актыларга ылайык төмөнкү ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат:

1) Кыргыз Республикасында конституциялык түзүлүштү коргоону камсыз кылат; 2) адамдын, коом-

дун жана өлкөнүн коопсуздугуна шек келтирген кылмыш иштери боюнча сот адилеттигин жүзөгө ашырат; 3) коопсуздукту камсыз кылуу боюнча иштерге байланыштуу укуктары бузулган адамдарды, коомдук жана башка ишканаларды жана бирикмелерди соттук коргоону камсыз кылууга;

Коопсуздук тутумунун негизги принциптери жана функциялары, коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндөгү бийлик органдарынын ыйгарым укуктарын чектөө коопсуздук чөйрөсүндөгү мамилелерди жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын Конституциясы, мыйзамдары жана башка ченемдик укуктук актылары менен белгиленет.

Күч органы – өз компетенциясынын чегинде жарандарды, коомду жана өлкөнү улуттук кызыкчылыктардын ички жана тышкы коркунучтарынан коргоону, аларды аныктоо, иштеп чыгуу жана ишке ашыруу жолу менен камсыз кылуучу мамлекеттик орган же жергиликтүү өзалдынча башкаруу органы жана алардын кызмат адамдары. аларды зыянсыздандыруу жана алдын алуу боюнча чаралар.

Кыргыз Республикасынын Президенти улуттук коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндө эң жогорку ыйгарым укуктарга ээ жана өз функцияларын адистештирилген мамлекеттик бийлик органдарынын, ошондой эле консультациялык-кеңеш берүүчү органдардын тутумуна негиздейт. Кыргыз Республикасынын Президентинин компетенциясынын чеги эл аралык укуктун жалпы таанылган ченемдерине жана чет өлкөлүк мыйзам чыгаруу практикасына ылайык келет.

Сот органдары Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык мыйзамдарда белгиленген чектерде жана тартипте конституциялык, жазык, административдик, жарандык сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу аркылуу улуттук коопсуздукту камсыз кылуу боюнча ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырышат.

Адабияттар:

1. Закон Кыргызской Республики от 31 января 2003 г. «О Национальной безопасности Кыргызской Республики» (В редакции Законов КР от 1 декабря 2017 года N 197 (2)).
2. Кутахов Ю., Явчуновская Р. Человек, полиэтничный мир, безопасность. – СПб., 1998. – С.98
3. Стахов А.И. Административно-публичное обеспечение безопасности в Российской Федерации. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2006. – С.95
4. Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность. – М., 2009. – С.46
5. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – М., 1999. – С. 104
6. Sarkesian S.C., Williams J., Cimbala St.J. U.S. National Security. Policymakers, processes, and politics. 3-d ed. London: Lunne Rienr Publishers, 2002. – P.13
7. Parliaments of the world. – London,1986-1996. – Vol. 1-X